

Sámi allaskuvla

Sámi University of Applied Sciences

FÁGAPLÁNA

Ovddidit vuodđogálggaid lohkamis, čállimis ja
njálmmálaš giellageavaheamis, sámi njálmmálaš
árbevierru oahpahas
- sámeigiella joatkkaoahppun 1.-7. ceahki
vuodđoskuvlaoahpaheddjiide

20 oahppočuoggá

	Sámegiella 2. oahppojahki
Namma	<p>Sámegillii: Ovddidit vuodđogálggaid lohkamis, čállimis ja njálmmálaš giellageavaheamis, sámi njálmmálaš árbevierru oahpahusas - sámegiella joatkkaoahppun 1.-7. Ceahki vuodđoskuvlaoahpaheddjiide</p> <p>På norsk: Videreutvikling av grunnleggende ferdigheter og samisk muntlig tradisjon i undervisningen - videreutdanning i samisk for grunnskolelærere 1.-7. trinn</p> <p>In English: Developing basic reading, writing and oral language skills, sámi oral tradition in language education. - Continuing Education in Sámi Language for Primary and Lower Secondary School Teachers Grades 1-7</p>
Fágakoda ja fágadási	V1SAM-6101
Oahpu gullevašvuohta ja fágastáhtus	Fága fálojuvvo joatkkaoahppun 1.-7. Ceahki vuodđoskuvlaoahpaheddjiide.
Viidodat	20 oahppočuoggá
Oahpu lágideapmi	Oahppu lágideapmi geabbilis neahttavuđot oahppun deaivvademiiguin.
Sisabeassangáibádusat	<p>Čađahuvvon oahpaheaddjoahppu mii addá gelbbolašvuođa oahpahit vuodđoskuvllas, ja sámegielmáhttu.</p> <p>Sámegiela gáibádusa sáhtta deavdit čuovvovaš vugiid mielde: Norgga joatkkaskuvllas sámegiella 1. dahje 2. giellan 2, Suoma logahagas eatnigielladutkkus dahje lohkan sámegiela vierrogiellan ja Ruota gymnásas eatnigiellan (modersmål 200 čuoggá) dahje odđaaigásaš giellan (moderna språk 200-300 čuoggá) dahje vástideaddji sámegieloahppu doaibmi njuolggadusaid mielde. Sámegiela gáibádusa sáhtta maid deavdit sámegiela lohkanbadjeoahpuin, 30 oahppočuoggá, dahje vástideaddji oahpuin dahje ceavzit giellageahččaleami maid Sámi allaskuvla lágida. Jus lea eahpesihkarvuohta man dási gelbbolašvuohta ohccis lea, de ášši ovddiduvvo fágalaš árvvoštallamii ja meannuduvvo dán vuodul.</p>
Oahpahušgiella	Sámegiella
Fágalaš sisdoallu	<p>Lohkan ja čállin gullet vuodđogálggaide maid vuodđoskuvllas galgá oahpahit ja čatnat juohke fágii ja fáddái. Dán oahppoovttadagas oažžu studeanta máhtu, gálgga ja gelbbolašvuođa ovddidit ohppiid lohkama ja čállima álgolohkan- ja čállinoahpahusa rájes ja viidáseappot dasa, movt oahppit ohppet lohkama ja čállima atnit ávkin skuvlafágaid ja eará áššiid oahppamii, lohkat ja čállit suohttasa dihte; vuosttašgiela, nubbingiela ja amasgiela oahpahusas.</p> <p>Iešguđet bargovugiid bokte galgá studeanta hávjánit geavahit sihke</p>

	<p>ovdalaš ja ođđamállet mediaid lohkamii, čállimii ja njálmmálaš ovdanbuktimii. Digitála reaidduid geavaheapmi lea vuodđogálga maid galgá máhttit geavahit lohkamis, čállimis ja njálmmálaš ovdanbuktimis. Sámegeielfága ollisvuodas lea mielde dat ahte bargat digitála gálggaiuin. Studeanta hárjehallá hutkáivuoda, vai máhtta mediaid geavahit sámegeielfágas ja eará fágain oahppamii, ovdanbuktimii ja stoahkamii.</p> <p>Sámegeiela njálmmálaš árbevierru lea eanaš čadnon njálmmálaš ovdanbuktimii. Dán ovttadagas háhká studeanta máhtu gáldomateriálas ja sámi njálmmálaš árbevieru iešvuodain. Studeanta hárjehallá gálggaid vai máhtta geavahit sámegeiela njálmmálaš árbevieru oahpahasas oktagaslaččat ja ovttas eará mielstudeanttaiguin / kollegaiguin ja ohppiiguin. Studeanta háhká máhtu das maid njálmmálaš árbevierru mearkkaša sámi servodahkii/servodagas ja oahppá dan máhtu sirdit oahpahusdillái. Studeanta oahppá smávit dutkanbarggu čadahit sámi njálmmálaš árbevieru birra.</p> <p>Giella- ja teakstafágalaš bargovuogit leat oassin oahppoovttadaga sisdoalus.</p>
Oahppanjoksosat	<p>Studeanta olaha čuovvovaš oahppanjoksosiid:</p> <p><i>Máhttu ja diehtu:</i> Studeanta</p> <ul style="list-style-type: none"> – máhtta lohkan- ja čállinteoriijaid mas erenoamáš guovddázis lea lohkan- ja čállingálggaid ovddideapmi ja lohkan- ja čállinstrategiijat – diehtá lohka ja čállima iešguđet funksiuvnnaid ja movt dat sáhttet váikkuhit ohppiid ovdáneapmái ja oahppamii – máhtta láchit dili nu ahte oahppit lohket iešguđetlágan teavsttaid árbevirolaš ja modearna mediaid bokte ja ahte ohppiid lohkanhállu ovdána ja sii ožžot buriid lohkanstrategiijaid ja movttiidahttojuvvojit eambbo lohkat – diehtá hástalusaid mat vuosttašgielat ja nubbingielat ohppiin leat das ahte ovddidit iežaset lohkan- ja čállingálggaid ovddidanproseassa – dovdá ja máhtta čállima ja lohka konvenšuvnnaid, degomat hupmangiela ja ortografija gaskavuoda, gáldokritihka, gálduide čujuheami njuolggadusaid, ja movt dán oahpaha ohppiide – máhtta ja diehtá guovddáš girjjálašteorehtalaš ja girjjálašdidaktihkalaš doahpagiid ja perspektiivvaid <p><i>Gálggat:</i> Studeanta</p> <ul style="list-style-type: none"> – máhtta plánet, čadahit, heivehit ja árvvoštallat sámegeielloahpahasas iešguđet cehtiin ja ákkastallat fágalaš välljema sámi servodatdilis – hálddaša gáiddusoahpahasdidaktihka – máhtta láchit mánggalágan ja ohppiide heivehuvvon oahppodili, nieiddaide ja bártniide, nu ahte oahppit ohppet lohkat ja čállit

	<p>iešguđetlágan teavsttaid ja ovddidit lohkan- ja čállinhálu ja lohkan- ja čállinstrategiijaid</p> <ul style="list-style-type: none"> – máhtta geavahit sámi njálmmálaš árbevieruid ja báikkálaš máinnasteddjiid, juigiid dahje eará njálmmálaš árbeguddiid oahpahusas – máhtta čállit áššeteavsttaid ja kreatiivvalaš teavsttaid njuovžilis sámegillii ja hálddaša iešguđetlágan fágatearpmaid sámegillii <p><i>Oppalaš gelbbolašvuotta:</i> Studeanta</p> <ul style="list-style-type: none"> – máhtta geavahit fágalaš máhtu kritihkalaš ja konstruktivvalaš refleksuvdnii – máhtta bargat iešheanalaččat ja ovtta earáiguin, ohppiid oahppamiin ja ovdánemiin fágas ja fágaid rastá – lea oadjebas sámegiela giellageavaheaddji sihke njálmmálaččat ja čálalaččat
Oahpahan- ja bargovuogit	Oahpahanvuogit leat omd. logaldallamat, seminárat, digitála luohkkálatnjaoahpahas, joavkobarggut, hárbjehusat, čálalaš barggut, ođđa-/multimodálačállin, ságastallamat, njálmmálaš ovdanbuktimat, refleksuvnna, bagadallamat, vásáhusaid bokte oahppan ja hárbjehallan.
Gáibádušat beassat eksámeni	<p>Gáibiduvvo ahte studeanttat oassálastet aktiivvalaččat sihke logaldallamiidda, semináraide, digitála luohkkálatnjaoahpahas, joavkobargguide, hárbjehusaide, čálalaš bargguide, oktagaslaš bargguide ovdanbuktimii ja hárbjehallami (unnimustá 80 %).</p> <p>Geatnegahtton barggut, eaktun beassat eksámeni:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lohkama, čállima ja njálmmálaš vuodđogálggaid ovddideapmi: <ol style="list-style-type: none"> a. 2-3-siidosaš fágateaksta mas gieđahallá lohkama ja lohkanstrategiijaid b. 2-3-siidosaš fágateaksta mas gieđahallá čállima ja čállinstrategiijaid 2. Máinnasteapmi ja sámi njálmmálaš árbevierru oahpahas, joavkobargu: <ol style="list-style-type: none"> a. Ráhkadit ja fágalaččat vuodustit didaktihkalaš plána mo geavahit árbevirolaš máidnasa oahpahas, ja dan vuodul vel b. ráhkadit skuvlii heivehuvvon ovdanbuktima/čájálmasa <p>Barggut árvvoštallojuvvojit dohkálaš/i dohkálaš. Fágaoahpaheaddji dohkkeha bargogáibádušaid.</p>
Eksámen ja árvvoštallan	Geatnegahtton bargguide ja lohkanmeari vuodul čadahuvvo 30 minuhtasaš oktagaslaš njálmmálaš eksámen. Árvvoštallan ECTS-vuogádaga mielde: Árvosáni A-F.

Gearduneksámen	Ođđa eksámen lágiduvvo Sámi allaskuvlla eksámennjuolggadusaid mielde.
Lea go privatisttain vejolaš váldit dán fága/fáttá?	Fága ii leat vejolaš váldit privatistan.
Kvalitehtasihkkarastin	<p>Čujuhuvvo Sámi allaskuvlla kvalitehtasihkkarastinvuogádahkii, ja dasa makkár vejolašvuodát/geatnegasvuodát studeanttain lea árvvoštallat Sámi allaskuvlla oahppofálaldagaid ja bálvalusaid kvalitehta.</p> <p>Studeantadásis oahppu árvvoštallojuvvo evaluerenčoahkkimis ja studeanttat devdet árvvoštallanskovi oahpu áigge ja loahpahettiin. Ásahusdásis oahppu árvvoštallojuvvo studeantaárvvoštallamiid, eksámenraporttaid, sensorraporttaid ja fágareportta vuodul.</p>
Lohkanmearri 1000 s. muddejuvvo ovttas studeanttaiguin	<p>Lohkama, čállima ja njálmmálaš vuodđogálggaid ovdánahttin:</p> <p>Andreassen, Rune (2007): Eksplisitt opplæring i leseforståelse. Girjgis: Ivar Bråten (red.): <i>Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis</i>. Oslo, Cappelen akademisk forlag. s. [252]-285. (34 s.)</p> <p>Austad, Ingolv (red.) (2003): <i>Mening i tekst. Teorier og metoder i grunnleggende lese- og skriveopplæring</i>. Avkodingsstrategier og leseutvikling s. 15-30, Staving. Utvikling, strategier og undervisning s. 52-66, En oversikt over metoder og prinsipper for grunnleggende leseopplæring s. 110-127, Å lese for å lære s. 305-319. Cappelen Akademisk forlag, Oslo. 2. opplag 2010.</p> <p>Baal, Lisa ja Kirsten Wirkola (2007): <i>Ávkin ja hávskin. Rávvgat mo álgolohkan oahpabusain bargat</i>. Sámediggi. (94 s.)</p> <p>Bråten, Ivar 2007: Leseforståelse – komponenter, vansker og tiltak. Girjgis: Ivar Bråten (red.): <i>Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis</i>. Oslo, Cappelen akademisk forlag. s. [45]-81 (37 s.)</p> <p>Bråten, Ivar ja Helge I. Strømsø (2007): Forståelse av multiple tekster. Girjgis: Ivar Bråten (red.): <i>Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis</i>. Oslo, Cappelen akademisk forlag. s. [168]-195. (28 s.)</p> <p>Engen, Liv (2007): <i>Lærerens ABC: håndbok i lese- og skriveopplæring</i>, Damm 2007 (198 s.)</p> <p>Helander, Nils Øivind (2016): <i>Gielladiidolašvuohhta, čálamáhttu ja guovttegielatvuohhta</i>. Guovdageaidnu. (182 s.)</p> <p>Keskitalo, Pigga ja Kaarina Määttä (2011): Sámegielat álgoohpahusa gielalaš iešvuodát. – <i>Sámi diedalaš áigečála 1/2011</i> s. 67-89 (23 s.). (http://site.uit.no/aigecala/sami-diedalas-aigecala-1-2011-keskitalo-maatta/)</p> <p>Penne, Sylvi ja Frøydis Hertzberg (2015): <i>Muntlige tekster i klasserommet</i>. 2. utgave. Universitetsforlaget. s. 9-140 (131 s.)</p> <p>Wirkola, Kirsten ja Lisa Baal (2003): <i>Hoabkat ja stoabkat, rávvgat mo sámegielain bargat 1. luokkás</i> Sámediggi. (60 s.)</p> <p>Salen, Gerd B. (2003): <i>Lese- og skriveopplæring i grunnskolen. Kvalitetssikring av ferdigheter</i>. Oslo, Universitetsforlaget. Kap. 3: Språk og begreper – grunnlaget for læring og utvikling, Kap. 6: Lese- og skrivevansker, Kap. 8: Lesetrappa, Kap. 11: Systemfokus på mellomtrinnet, Kap.</p>

12: Systemfokus på ungdomstrinnet. Oktüibuot 55 siiddu
I skrivende stund. Praktiske aktiviteter i arbeidet med lese- og skrivestrategier.
Skrivesenteret - Nasjonalt senter for skriveopplæring og
skriveforskning, 2011. URL:
<http://www.skrivesenteret.no/ressurser/i-skrivende-stund/>

Máinnasteapmi ja sámi njálmmálaš árbevierru oahpahusas Teoriiateavsttat

- Balto, Asta 1997: Sámi mánáidbajásgeassin nuppástuvvá. Kap. 6. Ad
Notam Gyldendal AS: Oslo, 95–116. (25 s.)
- Baal, Lisa ja Kirsten Wirkola (2007): *Ávkin ja hávskin. Rávvagat mo
álgolohkan oahpahusain bargat.* Sámediggi. (94 s.)
- Fredriksen, Lill Tove 2002: Porsáŋggu lávlagat. – Doaim. Ijäs, Johanna.
Hástalusat. Sámegiela ja sámi girjjálašvuoda njealját dutkan- ja
bagadansymposia raporta. Sámi dieđalaš áigečála 1/2002: 106–111. ,
(6 s.)
- Gaup, Ánte Mikkel 2015: Bieggá buktá, bieggá doalvu. – Sámis. Sámi
čálakultuvrralaš áigečála 19–20/2015: 22–27.
<http://samifaga.org/samis/samis19-20/#22> . (6 s.)
- Gaup, Ánte Mikkel 2003: Luohtemáilmmi árvvut. – Doaim. Eriksen,
Edel Hætta, Árvokommišuvdna. Árvvut – Árvo – Vierhtie –
Samiske verdier. Davvi Girji, Kárášjohka. s. 41 – 46 (5 s.)
- Gaup, Káren Elle 2010: Sámi árbevierut ja kultuvra. – Sámis. Sámi
čálakultuvrralaš áigečála 6–7/2010: 54–61.
<http://www.samifaga.org/govat/doc/samis67.pdf> . (9 s.)
- Gaski, Harald 1998: Máinnas(teapmi) ja dan birra. – Cafe Boddu.
Essayčoakkáldat 3. Davvi Girji, Kárášjohka. s. 31-40 (9 s.)
- Hirvasvuopio-Laiti, Annukka 2012: Luohti ja dálá sámemusihkka. Sámi
allaskuvla, Guovdageaidnu. (30 s.)
[https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/177043/
1/Annukka%20Hirvasvuopio-Laiti.pdf](https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/177043/1/Annukka%20Hirvasvuopio-Laiti.pdf)
- Hirvonen, Vuokko (1992) 2014: Sámi álbmotdikten. Sámi allaskuvla,
Guovdageaidnu. (51 s.)(Kompendium, vuovdimassii Sámi
allaskuvlla ovdakantuvrras)
- Hirvonen, Vuokko 2009: Juoiggus uksan sámi njálmmálaš girjjálašvuhtii
– bálggis gillii, identitehtii ja iešárvui. – Sámi dieđalaš áigečála 1–
2/2009: 90–106. (17 s.) [http://site.uit.no/aigecala/sda-1-2-
2009_hirvonen/](http://site.uit.no/aigecala/sda-1-2-2009_hirvonen/)
- Kuokkanen, Rauna 2000: Eamiálbmogiid máidnasat. – Doaim. Irene
Piippola. Girjin. Näkökulmia saamelaiskirjallisuuteen.
Oaidninvuogit sámi girjjálašvuhtii. Aspekter till samiska litteratur.
Lapin maakuntakirjasto, Rovaniemi; Kustannus-Puntsi, Inari, 20–
30. (11 s.)
- Rasmussen, Torkel: Mánáidgirjjiid máidnasat; Realisttalaš máinnas;
Rievssatdutkan árbevirolaš máinnastanvuogi mielde; Rievssatdutki.
– Doaim. John T. Solbakk. Sátneduojit. NRK Sámi Radio.
ČálliidLágádus, Kárášjohka, 110–119. (10 s.)
- Utsi, Mai Britt 2011: Muhtun máinnas- ja mitalusoruhiid čilgehusat

muitalusovdamearkkaiguin. Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu. (11 s.)
Vuolab, Kerttu 1995: Riggodagaid botnihis gáldu – máidnasiid mearihis mearkkašupmi... – Cafe Boddu. Essayčoakkáldat 2. Davvi Girji, Kárášjohka. s. 23-35 (12 s.)

Wirkola, Kirsten ja Lisa Baal (2003): *Hoabkat ja stoabkat, rávvagat mo sámegeielain bargat 1. luohkás* Sámediggi. (60 s.)

Árbevierromateriála

Anti, Ellen Brita 2003: Dovdda čuođi diidda. Davvi Girji, [Kárášjohka]. (112 s.)

Sámi sátnevádjastat. 2007. Doaim. Sára, Máret. Davvi Girji, [Kárášjohka]. (216 s.)

Árvádusat. 2006. Doaim. Sára, Máret. Davvi Girji, [Kárášjohka]. (51 s.)

Gaup, Káren Elle 2001: Girjjo-Gárjjo. Mitalusat, máidnasat, árvádusat ja diiddat. Davvi Girji, Kárášjohka . dahje elektrovnnalaš hámis Gaup, Káren Elle: Girjjo-Gárjjo, 82-73. 74-434-5

http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2011032105101

Juuso, Inger Katrine 2010: Dálkemearkkat. Isak Saba guovddáš, [Vuotnabahta] (157 s.)

Mearragátti mitalusat. Mitalusat Islánnas, Davvi-Norggas, Sámis, Fearsulluin ja Ruonáeatnamis 2000. Doaim. Liv Helen Willumsen. Iđut, Iggáldas. Válljejuvvon oasis.

Min njálmmálaš árbevieru. máidnasat myhtat ja mitalusat. 2004.

Doaim. Harald Gaski – John T. Solbakk – Aage Solbakk. Davvi Girji, Kárášjohka.

Vuolab, Kerttu 2008: Bárbmoáirras. Sátnelsto-kapihtal. Davvi Girji, Kárášjohka. 273–310. (37 s.).

Studeanta vállje ovttasráđiid fágaoahpaheddjiin vihtta (5) sámegeielat máinnasgirji, mat vuodđuduvvojit árbevirolaš máidnasiidda. Daid siste sáhtta maid leat digitála jietnagirji (CD).

Oahpásmuvvan njálmmálaš árbevieru digitála materiálaide, ee.:

NRK Jodi:

<https://play.google.com/store/apps/details?id=no.nrk.nrkjodi>

www.lohkanguovddas.no:

<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt?programid=3124> (Noaidegiisá)

Juffá fearánat (CDat)

Čállinbarggut, teakstaoahppa ja giellafágalaš bargovuogit oahpahasas:

Haring, Minna – Julkunen, Marja-Liisa 2002: Tekstistä oppimaan oppiminen. – Toim. Julkunen, Marja-Liisa 2002: Opetus, oppiminen, vuorovaikutus. WSOY. Helsinki. S. 81–96. (15 s.)

Harjunen, Elina 2006: Mediatekstejä lukemaan ja tutkimaan. Kulmakivi. Luokanopettajan äidinkieli ja kirjallisuus. – Toim. Satu Grünthal & Johanna Pentikäinen. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu. s. 130–144 (14 s.)

	<p>Linkola, Inker-Anni ja Pigga Keskitalo (2015): Sámegiela oinnolašvuolta sámi skuvllas. – Sámi dieđalaš áigecála 1/2015. s. 7-21 (14 s.) (http://site.uit.no/aigecala/sda-1-2015-linkola-ja-keskitalo/)</p> <p>Strømsø, Helge I. – Bråten, Ivar 2007: Forståelse av digitale tekster – nye utfordringer. – Doaim.: Ivar Bråten: Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis. Oslo: Cappelen akademisk forlag. s. [196]-220. (25 s.)</p> <p>Smidt, Jon 2008: Skrivning og skriveformål – barns og unges veier til ulike fag – Doaim.: Rutt Trøite Lorentzen ja Jon Smidt: Å skrive i alle fag. Oslo: Universitetsforlaget. S. [22]- 36. (15 s.)</p>
--	--